

Read Online

Nicholai Studies, Vol. III, No. 5 (2023): 153–160.

DOI: <https://doi.org/10.58199/nicholaistudies/ns.2023.3.5.153-160>

UDC: 821.163.41.09-97 Велимировић Н.(049.32)

Received: January 26th, 2023. Accepted: January 26th, 2023.

Contemplation of the Sermons at the Foot of the Mount and Petar II Petrović Njegoš in the Critical Thought of Nicholai Velimirovich

Dušan Đaković

Faculty of Theology,

National and Kapodistrian University of Athens

✉ dusannet@gmail.com

ORCID <https://orcid.org/0000-0003-1085-0300>

Snežana Lj. Adamović, *Contemplation of the Sermons at the Foot of the Mount / Petar II Petrović Njegoš in the Critical Thought of Nicholai Velimirovich*. Valjevo: Glas Crkve, 2021. 88 + 88 pp. ; 21 cm. ISBN 978–86–84941–82–6 [In Serbian].

Snežana Adamović's book is written in simple language, so one can easily understand the complexity of the two icons of the Serbian Orthodox Church and Serbian literature: St. Bishop Nicholai Velimirovich and St. Bishop Peter II Petrović Njegoš. In addition to being composed as a diptych, spontaneously or not, with the icon of Christ the God-Man in the center, a triptych and an intercession (gr. *δέησις*) arise. With freedom of speech without imposing final answers and definitions, the author's work is didactic. The goal is to reveal through these icons a Christian method of life in the quest for eternal answers to the meaning of existence. That is why the conclusion of this book is Lord Jesus Christ Himself — the visible Word of the invisible God the Father, as a fundament in the oratory of Saint Bishop Nicholai.

**Созерцање Беседа ѿод ѿором
и Пеѿар II Пеѿровић Њеѿош у криѿичкој мисли
Николаја Велимировића**

Душан Ђаковић

Православни богословски факултет,

Каподистиријски национални универзитет у Атини

✉ dusannet@gmail.com

ORCID <https://orcid.org/0000-0003-1085-0300>

Снежана Љ. Адамовић, *Созерцање Беседа ѿод ѿором / Пеѿар II Пеѿровић Њеѿош у криѿичкој мисли Николаја Велимировића*. Ваљево: Глас Цркве, 2021. 88 + 88 стр. ; 21 см. ISBN 978–86–84941–82–6.

Ово веома добро осмишљено дело др Снежане Адамовић, састављено као диптих или као две природе сједињене у једној личности, својим начином израде, то јест методом, указује на сву комплексност лика и дела Светог Владике Николаја. Принципом „новог вина у нове мехове“, аутор(ка) успоставља равнотежу и склад у добро избалансираном односу „воде“ и „вина“ (грч. *κρᾶσι* — вино, од *κρᾶσις* — мешавина), то јест слабије и јаче хране. Такав истанчан приступ превасходно изискује добро познавање материје и емпиријско знање да се вешто издвоји кратка и јасна мисао којом се раздваја битно од небитног.

Посебну ноту овој „мешавини“ даје сигурност у ставу и стабилна мисао која проиходи из смелости и храбрости аутора да изнесе још увек актуелни проблем „новог“ и „старог“ у Српској Цркви, проблематизацијом лика Светог Владике Николаја. Према савременом истраживању Николајевих дела, што је за нас веома интересно, он се јавља као представник и предводник појаве нечег „новог“ у Српској Цркви. Та Николајева појава била је, како стоји у „Созерцању“, „необична и плодна новина у културном, просветном, социјалном

и црквеном животу“ (стр. 11). По речима писца: „У *просветном* је упозоравао све васпитне слојеве друштва од министарства просвете преко универзитета и гимназија до стручних и основних школа да безбожно просвећивање народа води у пропаст. У *моралном* је истицао да народна елита мора својом моралном чистотом да предњачи својем народу. У *социјалном* је грмео и против најмање корупције богаташа, нарочито политичара. У *црквеном* је позивао свештенство на чист и честит живот, редовна богослужења, готовост за прегор и жртву“ (стр. 12), где закључује да: „Са овим беседама настаје читава духовна револуција, узвишеношћу препорода збива се нека врста ренесансе црквеног живота“ (Исто). Управо то га и доводи у везу са Св. Јованом Златоустим. Лепоту „златних уста“, поред језика и правила реторике чини и „нови начин“ слободан од стега система или окова форме. Та лепота је, дакле, незамислива без слободне и чврсте вере у Бога, непоколебљиве наде у Њега и безусловне љубави према Њему. У спонтаном сусрету са таквим духом слободе речи и израза, који из слободне љубеће вере потиче, проветрава се од устајалог ваздуха унутрашњи простор душе слушаца жељних свежине Духа Светога, Вечне Истине и Вечног смисла — Бога Логоса. Као и Златоусти, који са подсмехом говори о „дипелам омладине у Константинопољу“, а са жалошћу што је „хиподром пунији од Цркве“ и без страха као „лав риче“ да „поново бесни Иродијада и на тањиру тражи главу Јованову“ и Николај се не устеже да сличним стилем и језиком пише и говори, што је за тадашњу Цркву било нешто „ново“, „неправославно“, што изазива „саблазан“.

У Николајевом пак тумачењу Његоша назире се проблематизација и једне друге „лажне дилеме“, која у овом делу не постоји, а то је: да ли је Николај теолог или песник, теолог или беседник — проповедник, теолог или мислилац, филозоф, мисионар? Готове одговоре, на ова и слична питања, писац не даје што говори о озбиљности самог аутора. О ономе што може да се пронађе у књигама Др Снежане Адамовић биће више речи у наставку.

Созерцање Беседа њог јором

На првом месту, лично бих истакао дидактичку димензију самог дела. Посебна анализа сваке од тринаест беседа Светог Владике Николаја, писана једноставним језиком, омогућава да се са лакоћом разуме свака беседа из угла омилитике и реторике. Учитељским приступом, као водич и педагог, аутор нам отвара врата традиционалног црквено-народног говора којег прати лепота језичког израза. Руковођен невидљиво поштујући ред, читалац полако, од уских, за које је знао, сада увиђа широка пространства и могућности, то јест све потенцијале „српског говора“ сагледавајући несагледиве хоризонте свога наслеђа. То наслеђе га опомиње да је његов циљ ослобођење од закона савремене околине која душу и дух гура у боцу заборава и смрт. Оживљавањем наслеђене, а опет увек нове, „слободе говора“, омекшава се срце и ум, те они постају „еластични“ и пријемчиви за непознато, за метафизичко, за живог Бога и истинитог човека — за Богочовека кога је проповедао Свети Владика Николај као Истину и Вредност.

Циљајући директно у центар као *доџоценџар*, прецизним наводима и без импровизације у дефиницији, сведено на ниво једноставног, врло вешто је избегнуто претеривање у замршеним објашњењима и компликованим реченичним конструкцијама које требају да фасцинирају и оставе немим читалачку публику. Напротив, нема „гушења“ у читању. Такође, нема ни наметнутих одговора нити обавезујућих дефиниција. Више је реч о скривеном императиву да се о Николају чита и учи још више, а самим тим да се чита и учи још више ономе чему се и Николај учио. Немогуће је истраживати Николаја а не истраживати све оно о чему је проповедао.

На другом месту, по својој форми и суштини, књига није „полемичко дело“. Критика Николаја и оних који Николаја критикују је избегнута. Она постоји само у случају ауторове сагласности са Николајем, то јест као позитивна критика. Расправе и недоумице „за“ и „против“ Светог Владике Николаја, које више „умарају“ а мање пружају конкретну добро-

бит, замењене су оним елементима које обogaђују човеков начин изражавања и размишљања противно све популарнијој површности. Зато је ово дело дидактичко. Читањем учимо се. С тим у вези, његова вредност по форми и садржају је и његова могућа примена као референце и литературе, са једне, и као помоћна литература у општој употреби са друге стране, а нарочито у црквеном беседништву, које је „умеће и вештина“ (стр. 41). Кроз анализу форме (стр. 50, 56, итд.) открива нам се суштина Николајевог беседништва где главни садржај чине „основна питања вере“. Николај није просто „беседник“ или „златоусти проповедник“, већ на првом месту Пастир, рибар који баца мреже (Апостол), лопов и разбојник који је дошао „да заплени плен“. Он је човек еванђелских димензија кога карактерише емпиријска вера у Христа Богочовека.

На крају, у Господу Исусу Христу се налази сва сложеност и комплексност Николајеве личности. Као и Онај кога је проповедао, и сам је постао „камен спотицања“, „стена саблазни“, „знак препоречни“ и „лукави беседник“. Бављење његовим речима захтева исцрпан и мукотрпан рад, нарочито због његове савремености. На то јасно указује ова књига учитељским усмеравањем ка дубини и смислу хришћанског наслеђа, богословске литературе и предања Отаца Цркве, црквеног песништва, уметности и живих међуљудских односа. Наравно, научно-истраживачки приступ делима Светог Владике Николаја захтева озбиљност и дубину. На тај начин, онај који чита и истражује Николаја мора доћи до тога да је Николај само „посредник“ и „слуга“ — „рад“ Христа Богочовека, Сина Божијег и Бога очовеченог. Учећи о Николају ти свесно и несвесно учиш о Христу, чак и када га Николај не спомиње. То учење је изградња на „камену“ (Христу), а не безумна градња на „песку“, „бесправно“, „стихијски“ и „дивље“. То овој књизи даје едукативну вредност коју ако усвојиш твој српски језик, којим данас све више „мумламо“ а не говоримо, биће чист, јасан, једноставан, слободан од трулог говора наше свакодневнице.

И да закључим тиме да аутор у „Созерцању“ са Николајевим „Беседама“ компликује „реч“ јер „реч“ није проста ствар.

Речи имају и свој ред и поредак и логику и значење. Оне су везане за мисао која се не види и за стварност која се види. Шта то значи? То конкретно значи да је циљ Николајевих речи изговорених у Беседама под гором, да постану опипљива стварност, реалност коју зовемо — живот. Зато је и закључак ове књиге Христос — оваплоћена и видљива Реч невидљивог Бога Оца, то јест христоцентризам као темељни богословски метод Цркве који је и метод у беседништву Светог Владике Николаја.

Петар II Петровић Њеиш у кријичкој мисли Николаја Велимировића

Други део диптиха представља „тврду храну“ којом доминира како академска оштрина тако и изражена „пристрасност“ аутора у виђењу Св. Петра Ловћенског Тајновидца у тумачењу Св. Владике Николаја чије дело — „Религија Његошева“, представља централну осу једне „религијске теорије“ и „прет-поставке“ у истраживачком приступу Његошевих дела. Овај спој научног и религијског није нужно по себи неприхватљиво у изналагању одговора на вечито питање — питање бића (постојања).

Поред импресивног знања које поседује, поред свеукупне технологије, машина и вештачке интелигенције, научни одговор човека на питање бића још увек изостаје. У религији пак, то није случај. Религија зна. Одговор је — Бог. Економски напредак и прогрес друштва, сва научна достигнућа модерног света који рапидно застарева испред научне фантастике која све очигледније постаје реалност у аутоматизованој хипер производњи, роботској замени човека, аутомобилима без возача и ратовању са беспилотним летелицама, још у Јеванђељу по Матеју, дакле религији, дефинисано је као „искушење хлеба“, или прво искушење којим ђаво куша Христа који је као човек „огладнео“. Савремено кушање човека Достојевски описује кроз своје ликове а нарочито у „Великом инквизитору“. У аскетској литератури стомакоугађање је грех који човека води у смрт, али не због врсте и количине хране. Код

Платона представља препреку за философију која је немогућа након „два тањира пасуља“. Дакле, питање бића (постојања) код Његоша и Николаја је религијски доживљај као живо трагање за одговором са оне стране бића мимо аутоматике. Одговор на вечито питање не тражи се у комфору кабинета, нити га дају научни системи, не даје га ни хлеб — материјализам („Човек је оно што једе“, L. Feuerbach). Са друге стране, не даје га ни само Бог коме се у молитви „Оче наш“ обраћамо речима „хлеб наш насушни дај нам данас“. Религија Николаја и Његоша не укида „хлеб насушни“ већ га осмишљава, освећује, целива, благосиља, ломи и раздаје гладнима. Не баца га у ђубре нити му се клања као идолу.

Као и „Созерцања“, ово дело је и својеврстан уџбеник из кога се најпре учи а не само површно поједностављује материја којом се бави. У оквирима библијске реалности заоденуте одеждама националног, културног и верског идентитета, Николајева интерпретација Његоша достиже врхунац у духовном идентитету слободног од јереси етнофилетизма, конфесионализма и „локал патриотизма“ који разграђује душу сваког појединца губећи тако „обадва свијета“. Сваки вид идолопоклонства разара једно биће Цркве Христове која је изнедрила ова два „огњена стуба“ на Партенону посвећеном богочовечности.

Читање са историјске дистанце захтева и разумевање духа времена из кога одређено дело потиче. Дакле, и поред ванвременске универзалности Николајеве и Његошеве мисли, не треба игнорисати историјске оквире њихове писане речи. Оно је време просветитељства или атеизације Европе са свим својим последицама манифестованих у Првом и Другом светском рату, и на наше очи, као никада од постања света, у суровом уништавању планете од стране човека без Бога. Мада, не изостаје ни одговор природе — микрокосмоса, кога на српском језику нико тако није дивно „отпевао“ као Ловћенски Тајновидац. Иако је Његош теолошки дискутабилан, песнички је генијалан („Не може бити богослов онај ко није и песник“, Старац Порфирије). Глагол ποιέω —

правити, чинити, од именице ποιησις — поезија. Отуда, потпуно богословки тачно настаје и Његошево певање: „Свемогућа поезија Творца, окружена круном творенија“. Што и Николај потврђује: „Бог пева — дакле ствара и обратно. Бог ствара као песник што саставља песме. Делање Божије је поезија, дело Божије то је песма...“ (стр. 26).

Хватањем у коштац са виђењима Владике Петра, Владика Николај у Петровом лику препознаје свој, што аутор лепо примећује да се „сличан сличном радује“. Међутим, у том радосном сусрету не изостаје неопходна трезвеност у богословском тумачењу, што Николај и те како пројављује, где каже следеће: „Индивидуалност вере може да послужи и као најпоузданији пут ка најбољем Хришћанству, али и као најпоузданији пут ка потпуном отуђењу од сваког Хришћанства. Његош се у свом индивидуалном верском самозабораву од почетка упутио једном *нарочијом* Хришћанству. Сам мора да иструли, да би васкрсао — то је метод Хришћански“ (стр. 61). И наставља: „Никада ни један свештеник хришћански није мање рекао о Христу него овај цетињски првосвештеник“ (стр. 61–62). Да би на крају ипак дошли до закључка да су две основне хришћанске истине присутне у Његошевој мисли а то су: оваплоћење Христово [„Син достојни Оца превјечнога обука’ се у човјечество“] и Христово Васкрсење [„...васкрсењем смрт си поразио, небо твојом хвалом одјекује, земља слави свога Спаситеља“].

Ризик који је Николај преузео на себе у следовању за Његошем говори о величини не толико његовог интелекта већ пре свега његовог срца, кључног органа за „познање“ у јеврејско-библијском предању. Готовим срцем Николај се уздиже изнад наше просечности разума и ума те изазива дивљење својим сигурним „ходањем по води“. Моје питање је: Ко данас може да прати Владикау Петра и Николаја а да за тренутак не потоне бар једном ногом у узбуркано море маловерја заплуснут таласима сумње?

* * *